

FIZINIO ASMENS MOKUMO ATKŪRIMO PLANAS: REIKALAVIMŲ TURINIUI BEI PLANO TVIRTINIMO ANALIZĖ IR PROBLEMINEI ASPEKTAI

Ieva Strunkienė

Mykolas Romeris universiteto Mykolas Romeris teisės mokyklos
Privatinės teisės institutas
Elektroninis paštas: baranauskaite.ieva@gmail.com

Pateikta 2019 m. balandžio 16 d., parengta spausdinti 2019 m. gegužės 10 d.

DOI: 10.13165/JUR-19-26-1-08

Santrauka. *Fizinio asmens bankroto proceso metu didelis dėmesys skiriamas fizinio asmens mokumo atkūrimo plano sudarymui, jo vykdymo priežiūrai ir kontrolei. Tik sąžiningai ir aktyviai tenkinant mokumo atkūrimo plane nurodytus kreditorių reikalavimus, bankrutuojantis asmuo gali tikėtis mokumo atkūrimo ir skolų nurašymo.*

Nors mokumo atkūrimo plano sudarymas – pagrindinė fizinio asmens pareiga, tačiau šiame planavimo procese aktyviai dalyvauja ir kiti bankroto proceso subjektai. Antai bankroto administratorius parengia rašytinę išvadą dėl plano projekto įgyvendinimo galimybių, fizinio asmens kreditoriai teikia pastabas ir pasiūlymus (pritaria arba nepitaria) plano projektui, o teismo funkcija – mokumo atkūrimo planą patvirtinti.

Autorė straipsnyje nagrinėja įstatyminius reikalavimus, keliamus fizinio asmens mokumo atkūrimo plano turiniui bei skirtingas šio plano tvirtinimo procedūras – teisinės situacijas, t. y., kai kreditorių susirinkimas pritaria, mokumo atkūrimo planas teikiamas teismui; kai kreditorių susirinkimas nepitaria mokumo atkūrimo plano projektui dėl to, kad jis neatitinka FABĮ 7 straipsnyje nustatytų jam keliamų reikalavimų; bei, kai kreditorių susirinkimas nepitaria mokumo atkūrimo plano projektui, bet nenurodo tokio nepritarimo priežasčių arba nurodo priežastis, kurios nesუსijusios su plano projektui nustatytais FABĮ 7 straipsnyje įtvirtintais reikalavimais. Straipsnyje vertinamas galiojantis teisinis reguliavimas bei išgryninamos plano sudarymo bei tvir-

tinimo etapuose kylančios pagrindinės problemos.

Reikšminiai žodžiai: mokumo atkūrimo planas, fizinis asmuo, interesų pusiausvyra, kreditorių susirinkimas, skolininkas, bankrotas, nemokumas.

Įvadas

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo¹ (toliau – FABĮ) 1 straipsnio nuostata, fizinio asmens bankroto institutu siekiama sudaryti sąlygas atkurti sąžiningų fizinio asmens, ūkininko ir kito fizinio asmens, kuris verčiasi individualia veikla, kaip ji apibrėžta Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme² (toliau – fizinis asmuo) mokumą užtikrinant kreditorių reikalavimų tenkinimą ir siekiant teisingos skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyros.

Galėtų atrodyti, kad fizinio asmens bankroto institutu iš esmės siekiama vienas kitam prieštaraujančių tikslų, kuriuos būtina derinti: apsaugoti fizinį asmenį nuo sunkių ekonominių ir socialinių padarinių bei padėti jam grįžti į visavertį gyvenimą, t. y. grąžinti skolininko ekonominį pajėgumą, kartu maksimaliai apsaugant ir ginant fizinio asmens kreditorių interesus³. Tačiau visgi, pagrindinis nemokumo procedūrų prioritetas yra skolininko apsauga, stengiantis jam padėti ir kartu siekiant maksimaliai patenkinti galimus kreditorių reikalavimus⁴. Tai lemia fizinio asmens pareigą bankroto proceso metu – taikant atitinkamas atkūrimo priemones – rūpintis suderinti savo ir kreditorių interesus, t. y. ieškoti teisingos skirtingų interesų pusiausvyros.

Siekiant maksimaliai subalansuoti ir apsaugoti kreditorių bei skolininko (fizinio asmens) interesus FABĮ nustatytais terminais yra sudaromas ir rengiamas bei teismo tvirtinamas fizinio asmens mokumo atkūrimo planas (toliau – mokumo atkūrimo planas, planas), kuriame nurodomas nemokaus fizinio asmens sugebėjimas atsiskaityti su kreditoriais bankroto procedūros metu, kreditorių daromos nuolaidos,

- 1 „Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/TAR.4CF08CA2BA45/asr>.
- 2 Vadovaujantis Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 straipsnio 7 dalimi, individuali veikla – savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį: savarankiška bet kokio pobūdžio komercinė arba gamybinė veikla, išskyrus nekilnojamojų pagal prigimtį daiktų pardavimo ir (ar) nuomos veiklą, taip pat finansinių priemonių sandorius (i); savarankiška kūryba, mokslinė, profesinė ir kita panašaus pobūdžio savarankiška veikla (ii); savarankiška sporto veikla (iii); savarankiška atlikėjo veikla (iv). „Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/TAR.C677663D2202>.
- 3 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263-706/2015“, *Infoplex*, <https://www.infolex.lt/tp/1046643>.
- 4 Kęstutis Butkus ir kt., „Taikomasis mokslinis tyrimo darbas „Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė“, žiūrėta 2019 balandžio 16 d., <http://www.bankrotodep.lt/veiklos-sritys/nemokumas-2/nemokumo-duomenys-ir-analiz/Moksliniu-tyrimu-studijos/>.

planuojamos bankrutuojančio asmens pajamos ir išlaidos, administravimo išlaidos, turto realizavimo tvarka, bankrutuojančiam asmeniui būtinos jo poreikiams tenkinti išlaidos ir pan. Būtent nuo asmens, kuriam iškelta bankroto byla, sąžiningų pastangų, gebėjimo parengti teisinį reguliavimą atitinkantį planą, priklauso šio įvykdymo sėkmė, galimybės proporcingai tenkinti kreditorių reikalavimus pagal FABĮ nustatytą eiliškumą.

Mokumo atkūrimo planas yra vienas svarbiausių dokumentų, kuriuo siekiama įtvirtinti skolininkų ir kreditorių interesų pusiausvyrą (tačiau neretai mokumo atkūrimo plane šios interesų pusiausvyros nepavyksta pasiekti ir planai nėra patvirtinami), tad itin aktualu įvertinti galiojantį teisinį reguliavimą bei identifikuoti pagrindines problemas, su kuriomis susiduriama jo sudarymo bei tvirtinimo etapuose, kurių išgryninimas ir atitinkamų pasiūlymų pateikimas prisidėtų prie fizinio asmens bankroto instituto efektyvumo, spartesnio mokumo atkūrimo plano tvirtinimo ir fizinio asmens bankroto bylų išsprendimo.

Straipsnyje pateikiami iliustruojantys teismų praktikos pavyzdžiai leidžia daryti išvadą, jog parengti fizinio asmens mokumo atkūrimo planą, atitinkantį galiojantį teisinį reguliavimą, fizinio asmens bankroto proceso dalyviams sukelia iššūkių. Antai, visą laikotarpį nuo FABĮ įsigaliojimo (2013 m. kovo 1 d.) iki 2018 m. gruodžio 31 d., mokumo atkūrimo planai yra patvirtinti 70 proc. fizinių asmenų bankroto bylose. 2018 m. fizinio asmens mokumo atkūrimo planai buvo patvirtinti 224 fiziniams asmenims, t. y. 14,5 proc. mažiau nei per atitinkamą laikotarpį 2017 m. (262 fiziniams asmenims)⁵. Manytina, kad likusiam mokumo atkūrimo planų nepatvirtintam procentui įtakos turėjo ir ne visuomet aiškus galiojantis teisinis reguliavimas.

Atsižvelgiant į fizinio asmens bankroto instituto naujumą Lietuvoje, straipsnyje nagrinėjama aktualia tema teisės doktrina nepateikia sistemiškos reikalavimų mokumo atkūrimo plano turiniui analizės. Teisinis reguliavimas buvo peržiūrėtas 2018 m. gegužės 17 d., kai įsigaliojo naujos FABĮ nuostatos, susijusios su mokumo atkūrimo plano sudarymu ir tvirtinimu⁶.

Straipsnio objektas – reikalavimų fizinio asmens mokumo atkūrimo plano turiniui bei mokumo atkūrimo plano tvirtinimo procedūrų (skirtingų trijų teisinių situacijų) analizė. Pagrindinis šio **straipsnio tikslas** – išnagrinėti reikalavimus fizinio

5 Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdybos tarnybos prie Lietuvos Respublikos ministerijos duomenimis, nuo fizinių asmenų bankroto įstatymo įsigaliojimo (2013-03-01) iki 2018-06-30 bankroto bylos iškeltos 2 251 fiziniams asmenims, iš kurių 1 792 – procesas tebėra vykdomas, o 459 fizinių asmenų bankroto procesai baigti. „Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2018 m. sausio–gruodžio mėn. 2019 m. vasario 14 d. apžvalga Nr. (6.13)D4-251“, Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdybos tarnyba prie Lietuvos Respublikos ministerijos, žiūrėta 2019 rugsėjo 11 d., <http://www.avnt.lt/kita/naujienos/skelbiama-nemokumo-proces-2018-m-i-pusm-apzvalga/>.

6 „Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo Nr. XI-2000 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 41 straipsniu įstatymas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c1614010627211e8acbae39398545bed>.

asmens mokumo atkūrimo plano turiniui, reglamentuojamus FABĮ, nustatyti minėtų reikalavimų bei mokumo atkūrimo plano tvirtinimo probleminius aspektus. Su tuo susijusi ir **tyrimo hipotezė**, kad siekiant užtikrinti efektyvesnio fizinio asmens bankroto instituto funkcionavimą bei sumažinti bankroto skaičių bylą, kurios nutraukiamos dėl netinkamai parengto mokumo atkūrimo plano, turi būti tobulinamas mokumo atkūrimo plano sudarymo bei plano tvirtinimo teisinis reglamentavimas.

Straipsnyje, naudojantis aprašomuoju, apibendrinimo, analizės, analitiniu metodu, galiojančio teisinio reguliavimo apimtyje vertinami FABĮ reikalavimai, keliami mokumo atkūrimo plano turiniui bei skirtingos šio plano tvirtinimo procedūros (teisinės situacijos), t. y. kai kreditorių susirinkimas pritaria, mokumo atkūrimo planas teikiamas teismui; kai kreditorių susirinkimas nepitaria mokumo atkūrimo plano projektui dėl to, kad jis neatitinka FABĮ 7 straipsnyje nustatytų jam keliamų reikalavimų; bei, kai kreditorių susirinkimas nepitaria mokumo atkūrimo plano projektui, bet nenurodo tokio nepritarimo priežasčių arba nurodo priežastis, kurios nesusijusios su plano projektui nustatytais FABĮ 7 straipsnyje įtvirtintais reikalavimais.

1. Mokumo atkūrimo plano samprata ir paskirtis

Vienas iš svarbiausių fizinio asmens bankroto instituto aspektų, be kurių teisingo ir sąžiningo įgyvendinimo neįmanoma sėkminga fizinio asmens bankroto procedūrų baigtis – tinkamai parengto fizinio asmens kreditorių reikalavimų tenkinimo ir jo mokumo atkūrimo plano sudarymas, tvirtinimas bei įgyvendinimas.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje fizinio asmens bankroto procese vyrauja skolų restruktūrizavimo modelis, būtent nemokiam fiziniam asmeniui, kuriam iškelta bankroto byla, tenka labai svarbus vaidmuo bankroto procese. Jo ruošiamas mokumo atkūrimo planas – įsipareigojimas per tam tikrą laikotarpį grąžinti tik dalį skolinių įsipareigojimų, kurio paskirtis – nemokaus fizinio asmens mokumo atkūrimas kaip galima daugiau apsaugant kreditorių interesus atgauti jiems priklausantį turtą, yra esminis elementas fizinio asmens bankroto procese.

Bankrutuojančiam fiziniam asmeniui nebendradarbiaujant ir nesiekiant maksimalaus galimo kreditorių reikalavimų tenkinimo, bankroto procesas nebus rezultatyvus, nebus užtikrintas kreditorių interesų gynimas, kartu bus pažeista skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyra. Todėl, rengiant mokumo atkūrimo planą, fizinis asmuo privalo būti aktyvus, sąžiningai naudotis jam bankroto įstatymu suteiktomis teisėmis ir vykdyti jam nustatytas pareigas. Tinkamai neparuošus bei nepateikus mokumo atkūrimo plano tvirtinti teismui arba fiziniam asmeniui nesąžiningai vykdančiam teismo patvirtintą mokumo atkūrimo planą – fizinio asmens byla bus nutraukta neatkūrus jo mokumo bei neatleidus nuo likusių skolų grąžinimo. Tik sąžiningai ir aktyviai tenkinant mokumo atkūrimo plane nurodytus kreditorių reikalavimus, bankrutuojantis asmuo gali tikėtis mokumo atkūrimo ir skolų nurašymo.

Lietuvoje mokumo atkūrimo planas yra sudedamoji teismo fizinio asmens bankroto proceso dalis, kuriuo fizinis asmuo įsipareigoja savo kreditoriams nustatytą terminą, kuris negali būti ilgesnis nei 3 metai nuo mokumo atkūrimo plano patvirtinimo dienos, plane nurodytomis sąlygomis tenkinti kreditorinius reikalavimus. Būtent plane numatytų fizinio asmens mokumo atkūrimo priemonėmis yra siekiama labiau tenkinti kreditorių reikalavimus, kartu siekiant užtikrinti bankrutuojančio asmens galimybes patenkinti minimalius būtinus poreikius.

2. Reikalavimų, keliamų mokumo atkūrimo plano turiniui, analizė

Fizinio asmens bankroto proceso metu itin didelis dėmesys skiriamas FABĮ 16 straipsnyje nustatytos fizinio asmens pareigos – mokumo atkūrimo plano – sudarymui, jo vykdymo priežiūrai ir kontrolei.

Vadovaujantis FABĮ nuostatomis, pats bankrutuojantis fizinis asmuo⁷ rengia mokumo atkūrimo planą ir pateikia bankroto administratoriui, o šis parengia išvadą dėl plano įgyvendinimo aplinkybių, kuri kartu su mokumo atkūrimo plano projektu teikiama kreditoriams bei šaukiamas kreditorių susirinkimas dėl pritarimo jam.⁸

FABĮ 7 straipsnio 1 dalyje nustatyti esminiai reikalavimai mokumo atkūrimo plano turiniui, į kuriuos turi atsižvelgti fizinis asmuo, rengdamas planą, o 8 straipsnyje – plano tvirtinimo procedūra.

Nagrinėjant reikalavimus mokumo atkūrimo planui, nurodytus FABĮ 7 straipsnyje, galėtų atrodyti, kad kai kurie šie reikalavimai yra pertekliniai, nes dalį jų fizinis asmuo jau ir taip turi nurodyti, teikdamas pareiškimą iškelti bankroto bylą teismui. Tačiau akcentuotina, kad nors tam tikri reikalavimai ir yra tapatūs, tačiau tiek mokumo atkūrimo planas, tiek pareiškimas iškelti bankroto bylą yra dokumentai, kurie rengiami ir analizuojami skirtingose fizinio asmens bankroto proceso stadijose. Pareiškimo priėmimo stadijoje teismas tik patikrina, ar pareiškime iškelti bankroto bylą bankrutuojantis asmuo nurodė nemokumą sukėlusias priežastis ir pridėjo atitinkamus dokumentus. O mokumo atkūrimo plano tvirtinimo stadijoje, teismas jau iš esmės analizuoja visus minėto FABĮ 7 straipsnio reikalavimus, vertina mokumo atkūrimo plano reikalavimus nemokumo ir fizinio asmens sąžiningumo aspektu bei atsižvelgdamas į nemokaus fizinio asmens bei jo kreditorių teisių ir interesų pusiausvyrą, t. y. ar šių reikalavimai nepažeidžia fizinio asmens interesų, o fizinio asmens – kreditorių interesų.

7 Fiziniai asmenys, kurie bankrutuoja pagal vieną bylą ir kuriuos sieja bendras turtas ir (ar) bendros prievolės kreditoriams, gali rengti bendrą planą (FABĮ 7 straipsnio 6 dalis).

8 Ši procedūra yra neteisminė.

Rengiant mokumo atkūrimo planą nurodomos priežastys, sukėlusios fizinio asmens nemokumą, dėl kurių fizinis asmuo negali įvykdyti kreditorių reikalavimų⁹. Ši informacija taip pat nurodoma fiziniam asmeniui teikiant prašymą dėl bankroto bylos iškėlimo¹⁰. Tad, jeigu fizinis asmuo nuslėpė dalį bankroto procedūroms aktualios informacijos iki teismo nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo, tikėtina, kad šią informaciją nuslėps ir ruošdamas planą. Tačiau plano kontrolę vykdo bankroto administratorius, kuris parengia rašytinę išvadą dėl plano projekto įgyvendinimo galimybių.¹¹ Bankroto administratorius, atlikdamas savo funkcijas, yra papildomas asmuo, kontroliuojantis ir tikrinantis fizinio asmens pateiktus duomenis, turtą ar lėšas, turintis didžiausią tiesioginį kontaktą su fiziniu asmeniu, dėl ko gali įvertinti šio asmens elgesį ir kilus įtarimui dėl galimai esančio nesąžiningo elgesio imtis veiksmų siekiant išsamiai išsiaiškinti, ar toks asmuo nebando pasinaudoti bankroto procesu siekdamas savanaudiškų tikslų.

FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 2 punkte reglamentuojama, kad mokumo atkūrimo plane turi būti nurodytos „lėšos (tarp jų darbo užmokestis, atlyginimas už naudojamąsi autoriaus teisėmis, už teisę į išradimą, dividendai ar kitos pajamos iš juridinių asmenų, kurių dalyvis yra fizinis asmuo, palikimas ir kita, išskyrus lėšas, gautas už parduotą turtą), kurias fizinis asmuo numato gauti periodiškai ar kaip vienkartinės pajamas ir per visą bankroto procesą“.¹²

Viena esminių sąlygų fiziniam asmeniui bankrutuoti – sugebėti atsiskaityti su kreditoriais, tad fizinis asmuo privalo savo sudaromame mokumo atkūrimo plane nurodyti visas (tiek gaunamas periodiškai, tiek kaip vienkartinės) pajamas per visą bankroto proceso laikotarpį, nes šių duomenų nepateikimas, ar fragmentiškas, netikslus jų nurodymas gali tapti priežastimi teismui netvirtinti mokumo atkūrimo plano. Būtent dėl netinkamo gaunamų ir numatomų gauti lėšų nurodymo fizinio asmens mokumo atkūrimo plane kyla nemažai teisminių ginčų tarp bankrutuojančių fizinių asmenų ir jų kreditorių.¹³ Atsižvelgiant į aptartą aukščiau, siūlytina įstatymi-

9 FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 1 punktas.

10 FABĮ 4 straipsnio 3 dalis.

11 FABĮ 8 straipsnio 2 dalies 1 punktas.

12 Fizinio asmens, kuris įstatymų nustatyta tvarka verčiasi individualia ir (ar) ūkininko veikla arba numato verstis individualia ir (ar) ūkininko veikla, plane, be šio straipsnio 1 dalyje nurodytų duomenų, taip pat turi būti nurodyta: lėšos, kurias fizinis asmuo numato gauti periodiškai iš individualios ir (ar) ūkininko veiklos bankroto proceso metu (i); reikalingo individualiai ir (ar) ūkininko veiklai vykdyti turto (taip pat ir įkeisto) sąrašas (ii); individualiai ir (ar) ūkininko veiklai vykdyti skiriamos lėšos, atskirai nurodant lėšas mokesčiams bankroto proceso metu mokėti; numatomų gauti kreditų dydis ir sąlygos bei kreditavimo sutarčių įvykdymo užtikrinimo būdai ir kiti finansavimo šaltiniai (iv).

13 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 28 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-249-313/2016, teismas konstatavo, kad pareiškėjo pastangos nėra pakankamos tam, jog būtų maksimaliai išlaikyta kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyra, ypač vertinant visas skolininko gaunamas pajamas, įskaitant ir dienpinigius, kurių jis nepagrįstai neįtraukė į

niu reguliavimu nedetalizuoti lėšų rūšies, tokiu būdu būtų pasiektas teisinis aiškumas ir išvengta dviprasmybių aiškinantis, kokią informaciją apie lėšas reikėtų nurodyti mokumo atkūrimo plane (kuo iš esmės rūpinasi teismų praktika). Būtent minėta nuostata formuluoti taip: „visos lėšos (tarp jų darbo užmokestis, atlyginimas už naujovėmis autorius teisėmis, už teisę į išradimą, dividendai ar kitos pajamos iš juridinių asmenų, kurių dalyvis yra fizinis asmuo, palikimas ir kita, išskyrus lėšas, gautas už parduotą turtą), kurias fizinis asmuo numato gauti periodiškai ar kaip vienkartinės pajamas ir per visą bankroto procesą“.

Numatomo parduoti fizinio asmens turimo turto (taip pat ir įkeisto), į kurį teisės aktų nustatyta tvarka gali būti nukreiptas išieškojimas, sąrašas, turto pardavimo eiliškumas, terminai ir numatoma turto pardavimo kaina plano sudarymo metu yra trečiasis reikalavimas mokumo atkūrimo planui sudaryti. Atkreiptinas dėmesys, kad rengiant mokumo atkūrimo planą, FABĮ nenumato bankrutuojančiam fiziniam asmeniui reikalavimo nurodyti duomenų apie turėto turto perleidimą tretiesiems asmenims, tačiau suprantama, kad siekiant užtikrinti kreditorių interesą bei sąžiningai įgyvendinti principą bankrutuojančiam asmeniui, būtina, kad minėti duomenys būtų pateikti. Mokumo atkūrimo plane bankrutuojantis fizinis asmuo taip pat privalo nurodyti parduodamo turto eiliškumą ir terminus iki kada šį turtą ketinama parduoti¹⁴. Bankrutuojantis fizinis asmuo taip pat turėtų nurodyti ir parduodamo turto kainą plano sudarymo metu¹⁵.

Ketvirtasis reikalavimas mokumo atkūrimo plano turiniui – pateikti lėšas, kurias bankrutuojantis fizinis asmuo numato gauti iš fizinio asmens skolininkų.¹⁶ Tai reiškia, kad turi būti nurodytos visų rūšių lėšos, kurias fizinis asmuo planuoja gauti plano vykdymo metu, tarp jų ir debitorių lėšos. Esant atvejui, kai fizinis asmuo plano rengimo stadijoje negali numatyti lėšų iš savo kreditorių, tada fizinis asmuo, skolininkui pradėjus gražinti skolas, apie tai privalo informuoti bankroto administratorių ir imtis

gautinas sumas, skirtas kreditoriaus reikalavimams patenkinti. Teismas išaiškino, jog tai, kad dienpinigiai laikytini pajamomis, nereiškia, jog kiekvienu atveju jie turi būti įtraukti į mokumo atkūrimo planą ir iš jų privalo būti vykdomas atskaitymas kreditoriams: sprendžiant, ar iš dalies dienpinigių gali būti dengiami kreditorių finansiniai reikalavimai, reikia įvertinti, kokio dydžio dienpinigius, lyginant su darbo užmokesčiu, asmuo gauna, ar prisiimdamas finansinius įsipareigojimus asmuo savo turtinę padėtį siejo ir su gaunamais dienpinigiais. Kasacinis teismas panaikino žemesnių instancijų teismų nutartis ir pareiškimą paliko nenagrinėtą. Informacijos apie lėšas (dienpinigius) klausimas buvo nagrinėjamas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 20 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-418-695/2016.

14 FABĮ 27 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad turtą parduoda bankroto administratorius pagal plane nustatytą eiliškumą ir terminus.

15 FABĮ 27 straipsnio 1 dalis numato, kad atsižvelgęs į plane numatytą turto pardavimo kainą, parduodamo turto rinkos kainą, pradinę turto pardavimo kainą tvirtina kreditorių susirinkimas. Turto pardavimas pradedamas įsiteisėjus teismo nutarčiai patvirtinti planą. Jeigu turtas parduodamas už mažesnę kainą, negu numatyta plane, būtinas fizinio asmens rašytinis sutikimas.

16 FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 4 punktą.

priemonių mokumo atkūrimo plano tikslinimui. Fizinio asmens bankroto instituto tikslo gali būti siekiama įvairiomis priemonėmis, pavyzdžiui, pakeičiant skolininko įsipareigojimus kreditoriams (atidedant reikalavimų vykdymo terminus, nurašant dalį ar visus reikalavimus, pakeičiant piniginę prievolę kita prievole). Atitinkamai, siekiant aiškumo, aukščiau straipsnio nurodytu siūlytina minėtą įstatymo nuostatą papildyti, t. y. „numatomos gauti iš fizinio asmens **visų** skolininkų lėšos“.

Iš teismų praktikos matyti¹⁷, kad fizinio asmens bankroto procese yra labai svarbus priemonių, skirtų fizinio asmens mokumui atkurti (persikvalifikavimas, įsidarbinimas, kitos) nurodymas.¹⁸ Bankrutuojančiam fiziniam asmeniui svarbu nurodyti pastangas subalansuoti savo pajamas ir išlaidas dirbant arba užsiimant kita pajamų duodančia veikla.¹⁹ Pastebėtina, kad bankrutuojantis asmuo retai kada gali pateikti duomenis, įrodančius, kad jo pajamos tikrai didės ateityje, tad dažniausiai plane apsiribojama įsipareigojimu – tiesiog dėti pastangas ir išnaudoti visas galimybes gauti didesnes pajamas.²⁰

Vadovaujantis FABĮ nuostatomis, greta kitų turinio reikalavimų plane turi būti nurodytos kiekvieną mėnesį fiziniam asmeniui būtiniesiems poreikiams tenkinti numatomos reikalingos lėšos bei bankroto administravimo išlaidų suma ir jos pagrindimas²¹.

FABĮ 22 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad bankroto administravimo išlaidas sudaro: išlaidos bankroto procedūroms atlikti (turto pardavimo, saugojimo, transporto, ryšių, kanceliarinės ir kitos kreditorių susirinkimo patvirtintos išlaidos) ir atlyginimas bankroto administratoriui.

Bankroto administravimo išlaidų, kurios naudojamos nuo mokumo atkūrimo plano patvirtinimo momento iki bankroto bylos užbaigimo, konkretus dydis FABĮ nėra nustatytas, tačiau FABĮ 22 straipsnio 3–4 dalyse nustatyti kriterijai, kurių pagrindu atlyginimo dydis galėtų ir turėtų būti nustatomas.²² Be to, nustatant bankroto

17 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-418-695/2016.

18 FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 5 punktas.

19 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014.

20 Ši fizinio asmens pareiga turi būti vykdoma nuosekliai ir realiai, o ne vien formaliai.

21 FABĮ 1 straipsnio 1 dalies 6–7 punktai. Taigi mokumo atkūrimo plano projekte turi būti aptarti, pagrįsti ir išsprendžiami fizinio asmens pragyvenimui ir administratoriaus atlyginimui skiriamų lėšų klausimai. Bankroto administratorius yra verslo subjektas, teikiantis administravimo paslaugas, ir jam už suteiktas paslaugas turi būti atlyginama.

22 Bankroto administravimo išlaidų suma laikotarpiu nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti mokumo atkūrimo planą įsiteisėjimo dienos negali būti didesnė negu 3 MMA (FABĮ 22 straipsnio 3 dalis). Bankroto administravimo išlaidų dydis, remiantis FABĮ 22 straipsnio 4 dalimi, priklauso nuo to, ar fizinis asmuo vykdo individualią ir (ar) ūkininko veiklą, atsižvelgiant į parduodamo turto rūšį ir jo kiekį, bankroto procedūrų kiekį ir sudėtingumą.

administratoriaus fizinio asmens bankroto byloje atlyginimo dydį, atsižvelgiama ir į taikomus bankroto administratoriaus atlyginimo dydžio kriterijus įmonių bankroto byloje – bankroto administratoriaus atlyginimo dydis turėtų atitikti protingumo, teisingumo, sąžiningumo kriterijus (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso²³ 1.5 straipsnio 1 dalis) ir užtikrinti tiek administratoriaus, tiek bankrutuojančio asmens ir jo kreditorių interesų pusiausvyrą.²⁴

Bankroto administravimo išlaidų sąmatą tvirtina ir keičia kreditorių susirinkimas (FABĮ 22 straipsnio 2 dalis, 26 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Kreditorių susirinkimo teisę nustatyti atlyginimą administratoriui ir patvirtinti galutinę administravimo išlaidų sąmatą lemia bankroto instituto paskirtis – apsaugoti nemokaus fizinio asmens kreditorių teises ir interesus, t. y. siekiama patenkinti visų kreditorių interesus, kartu – užtikrinti ir nemokaus skolininko interesus. Administravimo išlaidos apmokamos iš tų pačių fizinio asmens lėšų, iš kurių yra tenkinami ir kreditorių reikalavimai (FABĮ 22 straipsnio 5 dalis), todėl pinigų sumos, skiriamos administravimo išlaidoms padengti, yra tiesiogiai susijusios su kreditorių teisėmis ir jų reikalavimo patenkinimo galimybėmis – kuo daugiau lėšų bus skirta fizinio asmens bankroto administravimui, tuo mažiau jų liks kreditorių reikalavimams tenkinti.

Pirmasis kreditorių susirinkimas, pritardamas mokumo atkūrimo plano projektui, nustato sumą, kuri turi būti sumokėta bankroto administratoriui už fizinio asmens bankroto procedūrų atlikimą viso bankroto proceso metu, t. y. kiek išlaidų bus skiriama bankroto procedūroms (turto pardavimui, ryšiams, transportui ir kt.) atlikti ir kiek išlaidų yra skiriama administratoriaus atlyginimui, kurio suma nurodoma (nustatoma) pavidimo sutartyje, sudarytoje tarp fizinio asmens ir bankroto administratoriaus.

Analizuojant baigtų bankroto procesų, kai įgyvendintas mokumo atkūrimo planas, faktiškai išmokėtų administravimo išlaidų ir bankroto administratorių atlyginimų santykį su patvirtintomis bankroto administravimo išlaidomis ir bankroto administratorių atlyginimais pagal sąmatą, matyti, kad neretai šie aspektai tampa dažnu kreditorių nepasitenkinimo objektu. FABĮ 22 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad „bankroto administravimo išlaidos apmokamos iš fizinio asmens visų rūšių lėšų (gautų pardavus ir (ar) perdavus fizinio asmens turimą, fiziniams asmeniui gražintų skolų, individualios ir (ar) ūkininko veiklos ir kitų fizinio asmens bankroto proceso metu gautų lėšų). Pardavus ar perdavus įkeistą turimą, bankroto administravimo išlaidoms gali būti skiriama ne daugiau kaip 15 procentų gautos lėšų sumos ar šio turto vertės,

23 „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“ TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>

24 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2010“, *Infolex*, <https://www.infolex.lt/tp/181542>. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-10-690/2018“, *Infolex*, <https://www.infolex.lt/tp/1569171>.

išskyrus atvejus, kai įkaito turėtojas, hipotekos kreditorius sutinka kitaip. Bankroto administravimo išlaidos apmokamos pirmiausia²⁵.

Tvirtinamas administratoriaus atlyginimo dydis priklauso nuo kreditorių susirinkimo valios, tačiau bet kuriuo atveju jis turėtų būti nustatomas toks, kad skatintų administratorių tinkamai atlikti bankroto procedūras, kartu nepažeistų kreditorių interesų. Administravimo išlaidų nustatymas procentine išraiška lemia bankroto administratoriaus veiksmus – jis yra suinteresuotas parduoti turtą kiek galima didesne kaina ir siekti bankroto proceso operatyvumo.

Kreditorių susirinkimo kompetencijai priskirtas administratoriaus atlyginimo dydžio tvirtinimas, administravimo išlaidų sąmatos keitimas, mokėjimo tvarkos nustatymas, bet kuriuo atveju turėtų būti toks, kad skatintų administratorių tinkamai atlikti bankroto procedūras ir kartu nepažeistų kreditorių interesų. Minėtos nuostatos reiškia, kad kreditorių susirinkimas kompetentingas ne tik kontroliuoti mokumo atkūrimo plano atkūrimo plano vykdymą, bet ir vertindamas pagal susidariusią situaciją administravimo išlaidų dydį, ir nustatęs pagrindą, spręsti dėl šių išlaidų pakeitimo. Kita vertus, kreditorių susirinkimo sprendimo pakeisti mokumo plane patvirtintų administravimo išlaidų dydį pagrindimas gali būti vertinamas teismo, kai fizinis asmuo ar administratorius, nesutikdami su tokiu sprendimu, apskundžia teismui kreditorių susirinkimo nutarimą (FABĮ 17 straipsnio 1 dalies 8 punktą).²⁶ Tokiu atveju teismas patikrina, ar administravimo išlaidos iš tiesų esant tam tikroms aplinkybėms yra per didelės ar per mažos, ar kreditorių susirinkimas, pakeisdamas administravimo išlaidų dydį, turėjo tam pakankamą pagrindą, ar šių išlaidų keitimas geriausiai užtikrins fizinio asmens ir kreditorių interesų pusiausvyrą.

Straipsnio autorė atkreipia dėmesį, kad, sprendžiant dėl bankroto administravimo išlaidų sumos dydžio ir jos pagrindimo, kiekvieną atvejį reikia vertinti individualiai, t. y. privaloma atsižvelgti į bankroto bylos sudėtingumą, kreditorių skaičių, dalyvaujantį bankroto procese, skolininko turto apimtį, kuri reikės parduoti, norint patenkinti kreditorių reikalavimus. O FABĮ reglamentuotą reikalavimą reikėtų vertinti, kad maksimalus 15 procentų dydžio atlygis nurodytas tik sprendžiant klausimus dėl įkeisto turto pardavimo, kitos bankroto administravimo išlaidos gali būti apmokamos iš kito fiziniam asmeniui priklausančio turto.

25 Marijampolės rajono apylinkės teismas 2014 m. liepos 31 d. nutartimi būtent ir sprendė, kad mokumo atkūrimo plane nurodytos bankroto administravimo išlaidos pažeis kreditorių teises, kadangi akivaizdžiai viršijo FABĮ nustatytą maksimalią 15 procentų ribą. Tačiau šioje byloje priešingą nuomonę išdėstė Kauno apygardos teismas 2014 m. lapkričio 7 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2S-2270-436/2014, sprendęs, kad iš FABĮ nuostatos yra akivaizdu, jog maksimalus 15 procentų dydžio atlygis nurodytas tik sprendžiant klausimus, susijusius su įkeisto turto pardavimo. Teismas nurodė, kad kadangi skolininkų turtas ne visas įkeistas, bankrutuojantys fiziniai asmenys turi ir kito, neįkeisto turto, todėl bankroto administravimo išlaidos galės būti apmokamos iš kito fiziniam asmeniui priklausančio turto.

26 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-219/2018“, *Infollex*, <https://www.infollex.lt/tp/1574424>.

Kiekvieną mėnesį fizinio asmens būtiniesiems poreikiams tenkinti numatomos reikalingos lėšos (atskirai nurodoma, kokioms konkrečioms fizinio asmens ir (ar) jo išlaikomų asmenų reikmėms tenkinti bus skiriamos šios lėšos, tarp jų numatomos lėšos mokesčiams bankroto proceso metu mokėti, mokėjimams įkaito turėtoji ir (ar) hipotekos kreditoriui pagal FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 10 punkte nurodytą susitarimą skiriamos lėšos) – tai dar vienas reikalavimas, sukelijantis daugybę ginčų tarp bankrutuojančių asmenų ir jų kreditorių.

Vadovaujantis FABĮ 7 straipsnio 3 dalimi bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso²⁷ 736 straipsniu, mažiausia galima tokių išlaidų suma, kurios dydžio nereikėtų įrodinėti, galėtų būti $\frac{1}{2}$ MMA²⁸. Ši taisyklė paremta tuo, kad asmuo fizinio asmens bankroto proceso metu neturėtų atsidurti prastesnėje finansinėje padėtyje negu laikotarpiu, kai iš jo turto vykdomas priverstinis skolų išieškojimas.

Kaip taisyklė, bankrutuojantys fiziniai asmenys yra linkę numatyti didesnę pinigų sumą būtiniesiems poreikiams tenkinti, o kreditoriai, manydami, kad jų interesai ir taip neproporcingai suvaržyti, priešingai, reikalauja, kad suma būtų kuo mažesnė. Ir tai suprantama, nes kreditoriai yra suinteresuoti, kad bankrutuojantis fizinis asmuo per plano įgyvendinimo terminą grąžintų kuo daugiau skolų.

Svarbu tai, kad mokumo atkūrimo plane privaloma detalai nurodyti, kokiems konkrečioms skolininko bei jo išlaikomų asmenų reikmėms tenkinti bus skiriamos lėšos bei jos turi būti pagrįstos. Tačiau teismas, sprenddamas ginčus dėl būtiniesiems poreikiams tenkinti reikalingos sumos, jos dydį kiekvienu atveju vertina atsižvelgdamas į individualias bylos aplinkybes (nemokaus asmens amžių, sveikatos būklę, realias galimybes gauti pajamų), kreditorių interesus, nepamiršdamas apsaugoti ir bankrutuojančio asmens pagrindines teises. Kiekvienoje konkrečioje byloje yra būtina atsižvelgti ir įvertinti tai, ar nustatyta suma iš tiesų patenkina būtiniausius asmens poreikius. Viena vertus, fizinio asmens bankroto institutu siekiama derinti skolininko ir kreditoriaus interesus, kita vertus, su minėtu tikslu neturėtų būti suderinama situacija, kai labiausiai pažeidžiami ir ekonomiškai silpniausi asmenys negalėtų atkurti mokumo vien dėl to, kad objektyviai negali skirti lėšų kreditoriams. Draudimas visiškai atleisti nemokų fizinių asmenų nuo skolų neišplaukia ir iš FABĮ 1 straipsnio 1 dalyje nurodyto tikslo. Europos Žmogaus Teisių Teismas²⁹ yra pažymėjęs, kad fizinio asmens atleidimas nuo skolų yra kreditorių nuosavybės teisės apribojimas, kuris gali būti pateisinamas bankroto procedūros tikslais, tokiais kaip siekis apsaugoti žmogaus orumą ir išvengti visiško fizinio asmens nuskurdinimo, tačiau toks apribojimas neturi proporcingai perkelti naštos kreditoriams.

27 „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“. TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/asr>.

28 MMA – minimalioji mėnesinė alga, kurios dydis nuo 2019 m. sausio 1 d. – 555 eurai.

29 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Bäck v. Finland*“ (pareiškimo Nr. 37598/97).

FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 8-9 punktuose yra nurodyti reikalavimai mokumo atkūrimo plane nurodytų sutarčių (tarp jų nuomos, panaudos ir kitų sutarčių), kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias fizinis asmuo toliau numato vykdyti, sąrašas bei sudarytų sutarčių (tarp jų nuomos, panaudos ir kitų sutarčių), kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias jis numato nutraukti, sąrašas, taip pat dėl šios priežasties atsirandančių kreditorių reikalavimų sąrašas.

Straipsnio autorė atkreipia dėmesį, kad iš minėtų FABĮ nuostatų nėra aišku, kokios tos kitos sutartys, kurias reikėtų įvardyti mokumo atkūrimo plane. Pavyzdžiui, ar į minėtą sutarčių apimtį reikėtų nurodyti komunalinių paslaugų teikimo sutartis. Bet kokių atveju, siūlytina, kad bankrutuojantis fizinis asmuo mokumo atkūrimo plane nurodytų visą savo sudarytų sutarčių, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias fizinis asmuo toliau numato vykdyti, bei sudarytų sutarčių, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias jis numato nutraukti, sąrašą. Būtent nurodžius visas sutartis pagal aukščiau nurodytą reikalavimą būtų tiksliau apskaičiuotos lėšos, kurios reikalingos fiziniam asmeniui tenkinti būsimojus poreikius. Tad minėto straipsnio 1 dalies 8–9 nuostatose siūlytina atsakyti atitinkamų sutarčių rūšių įvardijimo, nes tai sukelia daugiau painiavos ir neaiškumo, ir jas išdėstyti taip, t. y. 7 straipsnio 1 dalies 8 punktas „**visų fizinio asmens** sudarytų sutarčių (tarp jų nuomos, panaudos ir kitų sutarčių), kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias fizinis asmuo toliau numato vykdyti, sąrašas“; bei 7 straipsnio 1 dalies 9 punktas „**visų fizinio asmens** sudarytų sutarčių (tarp jų nuomos, panaudos ir kitų sutarčių), kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias jis numato nutraukti, sąrašas, taip pat dėl šios priežasties atsirandančių kreditorių reikalavimų sąrašas.“

Mokumo atkūrimo plane fizinis asmuo privalo nurodyti ir kreditorių sąrašą, kuriame nurodomi FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 5 punkte nurodyti duomenys (kai kreditorius fizinis asmuo, – vardas, pavardė, gyvenamosios vietos adresas, reikalavimai ir jų įvykdymo terminai; kai kreditorius juridinis asmuo, – juridinio asmens pavadinimas, juridinio asmens kodas, buveinės adresas, reikalavimai ir jų įvykdymo terminai).³⁰ Atkreiptinas dėmesys, kad mokumo atkūrimo plane fizinis asmuo turi nurodyti ne visus savo kreditorius, tačiau tik tuos, kuriuos patvirtino teismas (kreditorių sąrašą fizinis asmuo taip pat turi teikti teismui ir kartu su pareiškimu iškelti fizinio asmens bankroto bylą). Sąrašą turi būti pateikiamas kiekvieno kreditoriaus reikalavimas atskirai ir bendra visų kreditorių reikalavimų suma. Atitinkamai tikslintina FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 10 punkto formuluotė, t. y. „**teismo patvirtintų** kreditorių sąrašas, kuriame nurodomi šio įstatymo 4 straipsnio 4 dalies 5 punkte nurodyti duomenys“.

Dar vienas reikalavimas, kuris turi būti nurodytas mokumo atkūrimo plane, ir sukeltantis daug diskusijų – kreditorių reikalavimų tenkinimo grafikas, kuriame nurodomos ne rečiau kaip kartą per pusę metų ir per visą bankroto procesą kiekvie-

30 FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 10 punktas.

nam kreditoriui mokamos lėšos ir kreditorių pagalba³¹. Būtent ši mokumo atkūrimo plano dalis yra svarbiausia ir aktualiausia fizinio asmens mokumo atkūrimo plano dalis bankrutuojančio fizinio asmens kreditoriams, nes būtent tai leidžia realiai matyti, kokia kreditorių reikalavimų dalis bus patenkinta pasibaigus mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo terminui, kaip fizinis asmuo vykdys ir, ar apskritai jį įgyvendins, t. y. vykdys savo įsipareigojimus kreditoriams. Vien kreditorių reikalavimų tenkinimo grafiko sudarymas nėra pagrindinis FABĮ normų tikslas, svarbiausia, kad grafikas užtikrintų bankrutuojančio fizinio asmens bei kreditorių interesų pusiausvyrą.

Kita svarbi aplinkybė – FABĮ nenumato reikalavimo kreditorių reikalavimo tenkinimo grafike nurodyti tiksliai kreditoriams mokėtinas sumas, nes per visą plano įgyvendinimo laikotarpį fizinio asmens gaunamų pajamų dydis gali pasikeisti, o be to, tikslios kreditoriams mokėtinų lėšų sumos nurodymas mokumo atkūrimo plane savaime negarantuotų, kad tokio dydžio sumos būtų išmokamos kreditoriams.³²

Nors mokumo atkūrimo planą sudaro fizinis asmuo, tačiau šiame planavimo procese, kaip matyti, gana aktyviai gali dalyvauti ir fizinio asmens kreditoriai, teikdami pastabas ir pasiūlymus. Kreditoriai fizinio asmens bankroto procese turi pakankamai plačias mokumo atkūrimo plano vykdymo kontrolės funkcijas. Tuo atveju, jei fizinis asmuo dėl objektyvių priežasčių negali ir ateityje negalės atsiskaityti su kreditoriais, visiškai šio asmens atleidimas nuo skolų būtų suderinamas su FABĮ tikslais, ir priešingai, asmens, kuris gali patenkinti kreditorių reikalavimus, skolų nurašymas, jei jam nepritaria šio asmens kreditoriai, neužtikrintų teisingos skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyros. Teisė, suteikta kreditoriams tvirtinti planą, užtikrina kreditorių galimybę lemti patį planą, bandyti apsaugoti savo teisėtus interesus, išreikalauti iš fizinio asmens galimai maksimaliai užtikrinti, jog bus išmokėtos skolos, patikrinti fizinio asmens pateiktą informaciją, galbūt kreditoriams žinomi kitokie duomenys.³³

31 FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 12 punktą.

32 „Klaipėdos apygardos teismo 2015 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-414-479/2015“, *Infollex*, <https://www.infollex.lt/tp/1023392>.

33 Kasacinio teismo praktikoje, pasisakant dėl kreditorių kompetencijai priskirtų klausimų įgyvendinimo, yra nurodytos FABĮ 22 straipsnio 2 dalies ir 26 straipsnio 4 dalies nuostatos, kuriose nustatyta kreditorių susirinkimo teisė tvirtinti bankroto administravimo išlaidų sąmatą, ją keisti, nustatyti šių išlaidų mokėjimo tvarką, reiškia, jog kreditorių susirinkimas kompetentingas ne tik kontroliuoti mokumo atkūrimo plano rengimo procese nustatomas administravimo išlaidas, bet ir savo sprendimu jas keisti, nustatyti administravimo išlaidų mokėjimo tvarką; kreditorių susirinkimas gali kontroliuoti plano vykdymą (kontrolės funkcija tiek mokumo atkūrimo plano rengimo, tiek jo vykdymo metu), vertindamas pagal susidariusią situaciją administravimo išlaidų dydį, ir, nustatęs pagrindą, spręsti dėl šių išlaidų pakeitimo. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169-219/2017“, *Infollex*, <https://www.infollex.lt/tp/1458367>.

3. Mokumo atkūrimo plano tvirtinimas ir jo problematika

Kaip jau buvo minėta, mokumo atkūrimo plano projektą parengia ir bankroto administratoriui pateikia pats fizinis asmuo. O mokumo atkūrimo plano tvirtinimas yra teismo kompetencija.³⁴

Visų pirma, aktualu pažymėti, kad mokumo atkūrimo plano tvirtinimo procedūra taip pat siekiama teisingos kreditorių ir skolininko (fizinio asmens) interesų pusiausvyros. Tiek FABĮ 7 straipsnio reikalavimų, sudarant mokumo atkūrimo planą, nesilaikymas, taip ir FABĮ 8 straipsnio³⁵ procesiniai pažeidimai gali būti priežastimi, dėl kurios bankrutuojančio fizinio asmens mokumo atkūrimo planas nebus patvirtintas.

Mokumo atkūrimo plano projektas turi būti teismui pateiktas ne vėliau kaip per 4 mėnesius nuo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos (FABĮ 8 straipsnio 5 dalis).

Tvirtinant mokumo atkūrimo planą, galimi trys variantai, kurie aptariami šioje straipsnio dalyje.

Pirmu variantu, kai kreditorių susirinkimas pritaria mokumo atkūrimo plano projektui, mokumo atkūrimo planas pateikiamas teismui³⁶. Tokiu atveju teismas per 15 dienų rašytinio proceso tvarka priima nutartį dėl plano arba nutartimi nustato pakankamą, bet ne ilgesnį kaip 10 darbo dienų terminą plano projektui patikslinti, ištaisant teismo nutartyje nurodytus plano projekto techninius trūkumus (plano esmės nekeičiančius trūkumus dėl formos reikalavimų nesilaikymo, aiškių aritmetinių ar rašybos klaidų), ir pateikti teismui. FABĮ 8 straipsnio 3 dalyje nurodytu atveju teismas nutartį dėl plano priima žodinio proceso tvarka. Teismo nurodymu tik dėl teismo nutartyje nurodytų plano techninių trūkumų patikslintas planas kreditoriams tvirtinti nebeteikiamas.³⁷

Pažymėtina, kad teismas turi teisę netvirtinti plano, kuriam pritarė kreditorių susirinkimas, tuo atveju, jeigu buvo pažeista FABĮ nustatyta plano tvirtinimo pro-

34 Įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą prasideda antroji fizinio asmens bankroto proceso stadija – mokumo atkūrimo plano projekto tvirtinimas. Ši stadija sujungia neteisminį ir teisminį etapus. Neteisminės procedūros metu bankrutuojantis fizinis asmuo rengia, tikslina plano projektą (FABĮ 8 straipsnio 1 dalis, 16 straipsnio 1 dalies 2 punktas); bankroto administratorius turi teisę suteikti fiziniam asmeniui pagalbą rengiant ar keičiant plano projektą (FABĮ 12 straipsnio 4 dalies 3 punktas); bankroto administratorius taip pat vertina plano projektą (parengia rašytinę išvadą); svarsto ir planui pritaria arba nepritaria kreditorių susirinkimas. Teisminiame etape teismas, įvertinęs parengto mokumo atkūrimo plano projekto atitiktį įstatymo reikalavimams, nutartimi sprendžia dėl jo tvirtinimo arba atsisako jį tvirtinti (FABĮ 8 straipsnio 5, 7, 8 dalys).

35 FABĮ 8 straipsnis yra pamatinė fizinio asmens bankroto proceso teisės norma, reglamentuojanti bankrutuojančio fizinio asmens plano tvirtinimo procedūras.

36 Teismo nutartis patvirtinti planą, kuriam pritarė kreditoriai, yra galutinė ir neskundžiama (FABĮ 8 straipsnio 10 dalis).

37 FABĮ 8 straipsnio 6 dalis.

cedūra arba jei fizinio asmens ir įkaito turėtojo ir (ar) hipotekos kreditoriaus susitarimas dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu, pažeidžia kitų kreditorių teises ir (ar) teisėtus interesus ir per nustatytą terminą nepašalinti trūkumai. Ši nuostata leidžia užtikrinti, kad fizinio asmens bankroto byla nebūtų nutraukiama dėl neesminių, procedūrinių trūkumų, susijusių su mokumo atkūrimo plano rengimu ir tvirtinimu. Nustačius pažeidimus, kurie turi būti pašalinti, mokumo atkūrimo planą gali būti atsisakyta tvirtinti tik tada, kai nustatyti trūkumai nepašalinami per teismo nustatytą terminą.

Autorė atkreipia dėmesį, kad FABĮ 8 straipsnio 6 dalies nuostata, nurodanti, kad „FABĮ 8 straipsnio 3 dalyje nurodytu atveju teismas priima nutartį dėl plano žodinio proceso tvarka“ nėra aiški. FABĮ 8 straipsnio 3 dalyje galima išskirti kelis atvejus, t. y. jeigu kreditorių susirinkimas nepritaria plano projektui dėl to, kad jis neatitinka FABĮ 7 straipsnyje nustatytų reikalavimų, plano projektas gali būti tikslinamas ir ne vėliau kaip per 2 mėnesius nuo kreditorių sprendimo nepritari plano projektui priėmimo pakartotinai teikiamas kreditorių susirinkimui (*antrasis variantas*), bei jeigu kreditorių susirinkimas nepritaria plano projektui nenurodydamas priežasčių arba dėl priežasčių, nesusijusių su plano projekto tikslinimu pagal FABĮ 7 straipsnyje nustatytus reikalavimus, plano projektas pateikiamas teismui FABĮ 8 straipsnio 4 ir 5 dalyse nustatyta tvarka (*trečiasis variantas*). Siūlytina tikslinti aukščiau nurodyto straipsnio formuluotę, tiksliai nurodant, koku aukščiau nurodytu atveju teismas priima nutartį dėl mokumo atkūrimo plano žodinio proceso tvarka, arba nurodyti, kad abiem aukščiau nurodytais atvejais priimama nutartis dėl žodinio proceso.

Antruoju variantu FABĮ teismui suteikia teisę tikrinti fizinio asmens bankroto procedūros vykdymą ir įsiterpti į šią procedūrą. Jeigu kreditorių susirinkimas nepritaria pateiktam mokumo atkūrimo plano projektui dėl to, kad planas neatitinka FABĮ 7 straipsnyje nustatytų reikalavimų³⁸, mokumo atkūrimo plano projektas gali būti tikslinamas ir pakartotinai teikiamas kreditorių susirinkimui (FABĮ 8 straipsnio 3 dalis). Tokiu atveju fizinis asmuo, atsižvelgęs į kreditorių pastabas, turi teisę mokumo atkūrimo plano projektą patikslinti ir pakartotinai teikti kreditorių susirinkimui svarstyti. FABĮ 8 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad kai tikslinamas plano projektas, teismas bankroto administratoriaus ar fizinio asmens prašymu turi teisę pratęsti nustatytą terminą plano projektui pateikti, bet ne ilgiau kaip 4 mėnesiams nuo teismo nutarties dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo įsiteisėjimo dienos.

Kasacinis teismas³⁹, aiškindamas FABĮ 7 ir 8 straipsnius, jų taikymą, yra nurodęs, kad tuo atveju, kai kreditorių susirinkimas nepritaria pateiktam mokumo atkūrimo plano projektui dėl priežasčių, susijusių su plano projekto tikslinimu pagal

38 Kreditorių susirinkimui nepritariant planui dėl fizinio asmens pragyvenimui ir administratoriaus atlyginimui skiriamų sumų (dėl jų dydžio ir (ar) pagrįstumo), laikytina, kad kreditorių nepritarimo planui priežastys susijusios su FABĮ 7 straipsnio reikalavimais.

39 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e3K-3-87-219/2018“.

FABĮ 7 straipsnyje nustatytus reikalavimus, pareiga patikslinti, pataisyti planą taip, kad jis atitiktų įstatymo reikalavimus, nepažeistų kreditorių interesų pusiausvyros, priklauso fiziniam asmeniui. Taigi plano sudarymas, jo tikslinimas yra neteisminė procedūra, teismo kompetencija yra tik nuspręsti, ar planas tvirtintinas, ar ne. Dėl to teismas, gavęs plano projektą, kuriam pirmasis kreditorių susirinkimas nepritarė, turi patikrinti atsisakymo pritarti priežastis. Jeigu kreditorių susirinkimo nurodytos priežastys patenka į FABĮ 7 straipsnio nustatytų reikalavimų apimtį, tai teismas neturi priimti tokio fizinio asmens bankroto administratoriaus pareiškimo (plano), jei nebuvo pakartotinės plano tikslinimo procedūros ir pakartotinio jo svarstymo kreditorių susirinkime. Tuo atveju, jeigu fizinis asmuo nededa pastangų taisyti planą ir pakartotinis kreditorių susirinkimas nepritaria patikslintam plano projektui, teismas, manydamas, kad jis neatitinka įstatymo reikalavimų ir kreditorių susirinkimas pagrįstai jam nepritarė, nes jis pažeidžia fizinio asmens ir kreditorių interesų pusiausvyrą, turėtų ne pats keisti planą, o jo netvirtinti ir nutraukti fizinio asmens bankroto procedūrą (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 2 punktą)⁴⁰.

Tokiais atvejais, kai kreditorių susirinkimas, nepritardamas mokumo atkūrimo plano projektui, nurodo nepritarimo priežastis, t. y. plano neatitiktį FABĮ 7 straipsnio 1 dalies reikalavimams, o fizinis asmuo nededa jokių pastangų šį planą patikslinti pagal kreditorių susirinkimo nurodytas priežastis, netikslina administravimo išlaidų sąmatos ir tą patį plano projektą pateikia pakartotiniam kreditorių susirinkimui, reiškia, kad fizinis asmuo nebendradarbiauja ir nesiekia tenkinti kreditorių reikalavimus. Toks fizinio asmens elgesys gali būti vertinamas kaip siekis bankroto procedūrų pagrindu tik nurašyti skolas, o ne atkurti mokumą ir tenkinti kreditorių reikalavimus. Taigi teismas, patikrinęs ir nustatęs, kad pakartotinio kreditorių susirinkimo nurodytos priežastys yra susijusios su plano projekto tikslinimu pagal FABĮ 7 straipsnio 1 dalies reikalavimus, planas neatitinka FABĮ 7 straipsnio reikalavimų ir kreditorių susirinkimas pagrįstai jam nepritarė, o fizinis asmuo nededa pastangų taisyti planą ir pateikia tą patį plano projektą, turi jo netvirtinti ir nutraukti fizinio asmens bankroto procedūrą (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 2 punktą), nebent nustato, kad kreditorių susirinkimas nepagrįstai nepritarė plano projektui.

Teismas, gavęs plano projektą, kuriam pirmasis kreditorių susirinkimas nepritarė, turi patikrinti atsisakymo pritarti priežastis. Jeigu kreditorių susirinkimo nurodytos priežastys patenka į FABĮ 7 straipsnio nustatytų reikalavimų apimtį, tai teismas neturi priimti tokio fizinio asmens bankroto administratoriaus pareiškimo (plano), jei nebuvo pakartotinės plano tikslinimo procedūros ir pakartotinio jo svarstymo kreditorių susirinkime.

40 Plano sudarymas bei jo tikslinimas yra neteisminė procedūra, tad teismo kompetencija apsiriboja tik sprendimu, ar planas tvirtintinas, ar ne, tačiau negali plano keisti. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-128-378/2016“. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014“. *Teismų praktika*. 2014, Nr.42, p.168–185.

Taigi, plano projekto svarstymas kreditorių susirinkime yra privaloma procedūra, o įstatymu teismui suteikiama teisė tikrinti tokios procedūros vykdymą ir įsiterpti į šią procedūrą, kai nustatomos FABĮ 8 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos išimtys. Teismo ir bankrutuojančio fizinio asmens pareigų bei teisių santykis tikslinan ir tvirtinan mokumo atkūrimo planą, yra vienas iš fizinio asmens bankroto instituto probleminių klausimų. Tad, kiekvienu atveju teismas turi tikrinti, dėl kokių priežasčių kreditorių susirinkimas nepritarė planui; nustatęs, kad planui nepritarta dėl priežasčių, susijusių su FABĮ 7 straipsnio reikalavimais ir planą būtina tikslinti, turi reikalauti, kad prieš pakartotinai teikiant kreditorių susirinkimui, jis būtų ne formaliai, o realiai patikslintas, atsižvelgiant į bankrutuojančio asmens ir kreditorių interesų pusiausvyrą.

Labai svarbi detalė fizinio asmens bankroto procese suteikta FABĮ 8 straipsnio 3 dalyje, kuria sureguliuota teisinė situacija, kai kreditorių susirinkimas nepritaria plano projektui, bet nenurodo tokio nepritarimo priežasčių arba nurodo priežastis, kurios nesusijusios su plano projektui nustatytais šio įstatymo 7 straipsnyje reikalavimais (*trečiasis variantas*) – šiuo atveju FABĮ nenustatoma galimybė patikslinti planą pačiam fiziniam asmeniui ir jis gali būti iš karto teikiamas teismui tvirtinti.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors nurodytu atveju FABĮ nėra tiesiogiai įtvirtintos teismo teisės nustatyti kokybinius pateikto mokumo atkūrimo plano, kuriam nepritarė kreditorių susirinkimas, trūkumus, tačiau tokia teisė išplaukia iš FABĮ tikslo ir Lietuvos teismų praktikos nagrinėjant fizinių asmenų bankroto bylas. Tad itin palankiai vertintina įstatymų leidėjo suteikta galimybė pačiam bankrutuojančiam fiziniam asmeniui patikslinti mokumo atkūrimo planą, kai tai nekeičia mokumo atkūrimo plano esmės.

Teismui patvirtintas mokumo atkūrimo plano projektas tampa mokumo atkūrimo planu ir taip užbaigiama ši proceso stadija. Tolesnė stadija yra mokumo atkūrimo plano įgyvendinimas. Jai pasibaigus yra pabaigiamas ir fizinio asmens bankroto procesas.

Išvados

1. Fizinio asmens mokumo atkūrimo planas – vienas iš svarbiausių procesinių dokumentų fizinio asmens bankroto procese, nuo kurio tinkamo parengimo, tvirtinimo bei įgyvendinimo priklauso fizinio asmens bankroto bylos baigtis.
2. Bankroto administratorius, atlikdamas savo funkcijas yra papildomas asmuo, kontroliuojantis ir tikrinantis fizinio asmens pateiktus duomenis, turtą ar lėšas, turintis didžiausią tiesioginį kontaktą su fiziniu asmeniu, dėl ko gali įvertinti šio asmens elgesį ir kilus įtarimui dėl galimai esančio nesąžiningo elgesio, imtis veiksmų išsamiai išsiaiškinti, ar toks asmuo nebando pasinaudoti bankroto procesu siekdamas savanaudiškų tikslų.

3. Dažniausiai teismų praktikoje pasitaikantys ginčai tvirtinant mokumo atkūrimo plano projektą yra bankroto administratoriaus teikiamų paslaugų atlyginimo dydžio klausimas bei sumų, kurios skirtinos skolininkui pragyventi (būtiniesiems poreikiams tenkinti) bankroto proceso metu, ir sumos, kuri skiriama kreditorių reikalavimams tenkinti, klausimai.
 - 3.1. Tvirtinamas administratoriaus atlyginimo dydis priklauso nuo kreditorių susirinkimo valios, tačiau bet kuriuo atveju jis turėtų būti vertinamas individualiai (t. y. privaloma atsižvelgti į bankroto bylos sudėtingumą, kreditorių skaičių, dalyvaujantį bankroto procese, skolininko turto, kurį reikės parduoti, apimtis norint patenkinti kreditorių reikalavimus) ir nustatomas toks dydis, kad skatintų administratorių tinkamai atlikti bankroto procedūras, kartu nepažeistų kreditorių interesų.
 - 3.2. Privaloma detaliai nurodyti, kokioms konkretiems skolininko bei jo išlaikomų asmenų reikmėms tenkinti bus skiriamos lėšos bei jos turi būti pagrįstos. Viena vertus, fizinio asmens bankroto institutu siekiama derinti skolininko ir kreditoriaus interesus, kita vertus, su minėtu tikslu neturėtų būti suderinama situacija, kai labiausiai pažeidžiami ir ekonomiškai silpniausi asmenys negalėtų atkurti mokumo vien dėl to, kad objektyviai negali skirti lėšų kreditoriams. Tad teismas, sprenddamas ginčus dėl būtiniesiems poreikiams tenkinti reikalingos sumos, jos dydį kiekvienu atveju vertina atsižvelgdamas į individualias bylos aplinkybes (nemoka asmens amžių, sveikatos būklę, realias galimybes gauti pajamų), kreditorių interesus, nepamiršdamas apsaugoti ir bankrutuojančio asmens pagrindines teises.
 - 3.3. Reikia nurodyti visas (tiek gaunamas periodiškai, tiek kaip vienkartinės) pajamas per visą bankroto proceso laikotarpį, nes šių duomenų nepateikimas ar fragmentiškas, netikslus jų nurodymas gali tapti priežastimi teismui netvirtinti mokumo atkūrimo plano.
4. Siekiant aiškesnio ir efektyvesnio fizinio asmens bankroto instituto veikimo, siūlytina tikslinti FABĮ 7 straipsnio:
 - 4.1. 1 dalies 2 punkto nuostatą „**visos** lėšos (tarp jų darbo užmokestis, atlyginimas už naudojamą autoriaus teisėmis, už teisę į išradimą, dividendai ar kitos pajamos iš juridinių asmenų, kurių dalyvis yra fizinis asmuo, palikimas ir kita, išskyrus lėšas, gautas už parduotą turtą), kurias fizinis asmuo numato gauti periodiškai ar kaip vienkartinės pajamas ir per visą bankroto procesą“;
 - 4.2. 1 dalies 4 punkto nuostatą kaip nurodyta, t. y. „numatomos gauti iš fizinio asmens **visų** skolininkų lėšos“;
 - 4.3. 1 dalies 8 punkto nuostatą taip: „**visų fizinio asmens** sudarytų sutarčių (tarp jų nuomos, panaudos ir kitų sutarčių), kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias fizinis asmuo toliau numato vykdyti, šara-

- šas“; bei 7 straipsnio 1 dalies 9 punktą „visų fizinio asmens sudarytų sutarčių (~~tarp jų nuomos, panaudos ir kitų sutarčių~~), kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias jis numato nutraukti, sąrašas, taip pat dėl šios priežasties atsirandančių kreditorių reikalavimų sąrašas;
- 4.4. 1 dalies 10 punkto formuluotę „teismo patvirtintų kreditorių sąrašas, kuriame nurodomi šio įstatymo 4 straipsnio 4 dalies 5 punkte nurodyti duomenys“;
 - 4.5. 6 dalies formuluotę, tiksliai nurodant, koku minėtoje dalyje nurodytu atveju teismas priima nutartį dėl mokumo atkūrimo plano žodinio proceso tvarka, arba nurodyti, kad abiem aukščiau nurodytais atvejais priimama nutartis dėl žodinio proceso.“
 5. Spręsdamas, ar patvirtinti planą, kuriam kreditoriai nepritaria, teismas turi įvertinti kreditorių nurodomų nesutikimo su planu priežasčių atitiktį tikrovei, tokių priežasčių svarumą, taip pat užtikrinti bankrutuojančio asmens ir kreditorių interesų pusiausvyrą.
 6. Atlikta FABĮ bei aktualios teismų praktikos analizė leidžia teigti, jog tyrimo hipotezė, kad siekiant užtikrinti efektyvesnio fizinio asmens bankroto instituto funkcionavimą bei sumažinti bankroto skaičių bylų, kurios nutraukiamos dėl netinkamai parengto mokumo atkūrimo plano, straipsnyje nurodytais siūlymais turi būti tobulinamas mokumo atkūrimo plano sudarymo bei plano tvirtinimo teisinis reglamentavimas, pasitvirtino, nes galiojantis teisinis reguliavimas kelia nemažai neaiškumų, kurie atsispindi iš teismų praktikoje nemažai kylančių ginčų dėl nedetalaus bei atitinkamais atvejais – ir neaiškaus reglamentavimo mokumo atkūrimo plano reikalavimų turiniui.

RESTORATION OF SOLVENCY OF AN INDIVIDUAL: PROBLEMATIC ASPECTS AND ANALYSIS OF CONTENT REQUIREMENTS AND CONFIRMATION

Ieva Strunkienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. During the process of individual's bankruptcy, a great deal of attention is paid to the composition of the plan for the satisfaction of creditors' claims and restoration of solvency of the natural person, its implementation supervision and control. Only by actively satisfying the requirements of creditors provided in the solvency restoration plan, individual going through bankruptcy can expect solvency restoration and

debt write-off.

Even though the composition of solvency restoration plan is the main responsibility of the individual, other subjects of bankruptcy also take part in the process of planning. Bankruptcy administrator, prepares written report about the possibilities of project execution, creditors of the individual provide notices and suggestions (agree or disagree) for the plan's project. The court's function is to confirm the plan. The Author of the article analyses statutory requirements for the content of individual's solvency restoration plan content and the procedures of confirmation of the plan – legal situations, that is when creditors agree, the plan of solvency restoration is handed to the court; if the creditors disagree with the plan of solvency restoration, due to it not conforming the requirements provided in the article 7 of FABĮ (individual's bankruptcy law); if creditors disagree to the solvency restoration plan project, but do not provide or do provide reasons, which are unrelated to requirements provided in the article 7 of FABĮ. In the article author evaluates valid legal regulation and distinguishes the main problems arising in various phases of solvency restoration plan's composition and confirmation.

Keywords: *the plan for the satisfaction of creditors' claims and restoration of solvency of the natural person, balance of interests, creditors' meeting, debtor, bankruptcy.*

Ieva Strunkienė, Mykolo Romerio teisės mokyklos Privatinės teisės instituto doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: fizinių asmenų bankroto teisės normų aiškinimo, taikymo bei tobulinimo problemos.

Ieva Strunkienė, doctoral student of Mykolas Romeris Law School, Institute of Private Law. Research interests: issues of interpretation, application and development of natural persons' bankruptcy law.